

ADALET VE SORUMLULUK İLİŞKİSİ TEMELİNDE KAMU GÖREVİNİN SUNULMASINDA KAMU YÖNETİMİ VE YÖNETİCİLERİNİN ROLÜ

Ahmet Hamdi AYDIN¹, Ömer ÇAMUR²

Geliş: 19.02.2018 Kabul: 17.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.396798

Öz

Tüm tarihsel dönemlerde ve tüm kültürlerde en üstün erdem olarak kabul edilmiş olan 'adalet', kamusal hizmetlerin sunulmasında anahtar bir kavramdır. Birlikte yaşamak zorunda olan insanlara kamusal hizmetlerin sunulması bir adalet ve sorumluluk ilişkisi temelinde sürdürülmelidir. Vatandaşların ihtiyaçlarının adalet ve sorumluluk temelinde giderilmesinde kamu yönetimi ve yöneticilerinin rolü önemlidir. Kamu yönetimi ve yöneticilerinin toplumun ihtiyaçlarını giderirken adalete uygun olarak hareket etmeleri büyük önem arz etmektedir. Kamu yönetiminin kamusal hizmet sunumunda etkin ve adil olması, kamu yöneticilerinin sorumluluklarının bilincinde olmaları ile yakından ilişkilidir. Bu çalışmada öncelikle 'adalet', 'sorumluluk', 'kamu görevi', 'kamu yönetimi' ve 'kamu yöneticisi' kavramları açıklanacak, daha sonra, adalet ve sorumluluk ilişkisi temelinde kamu görevini sunmada kamu yönetimi ve yöneticilerinin rolü tartışılacaktır

Anahtar Kelimeler: *Adalet, Sorumluluk, Kamu Görevi, Kamu Yönetimi, Kamu Yöneticisi*

1 Prof. Dr, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ahaydin@ksu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1886-7951>.

2 Öğr. Gör, Bingöl Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon Bölümü - Sağlık Hizmetleri Myo, ocamur@bingol.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6447-1475>.

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION AND ADMINISTRATORS IN RENDERING CIVIL SERVICE BASED ON JUSTICE AND RESPONSIBILITY PRINCIPLE

Abstract

Considered as the highest virtue in all historical ages and all cultures, 'justice' is a key concept in rendering civil services. Provision of civil services to people who must live together should continue based on a relationship of justice and responsibility. The roles of public administration and administrators are important in meeting the needs of citizens because of justice and responsibility. It is of utmost importance that public administration and administrators act in conformity with justice when satisfying the needs of the society. Effective and just provision of civil service by public administration is closely associated with public administrators' awareness of their responsibilities. In this study, first the concepts of 'justice', 'responsibility', 'civil service', 'public administration' and 'public administrator' will be explained and then the role of public administration and administrators in rendering civil service on the basis of a relationship of justice and responsibility will be discussed.

Keywords: Justice, Responsibility, Civil Service, Public Administration, Public Administrator

1. Giriş

Kamusal hizmetlerin sunulmasında anahtar bir kavram olan 'adalet' tüm tarihsel dönemlerde ve tüm kültürlerde en üstün erdem olarak kabul edilmiştir. Birlikte yaşamak zorunda olan insanlara kamusal hizmetlerin sunulması bir adalet ve sorumluluk ilişkisi temelinde sürdürülmelidir. Vatandaşa, adalet ve sorumluluk temelinde kamusal hizmetlerin sunulmasında ve ihtiyaçlarının giderilmesinde kamu yönetimi ve yöneticilerinin rolü önemlidir. Kamu yönetimi ve yöneticilerinin toplumun ihtiyaçlarını giderirken adaletle uygun olarak hareket etmeleri büyük önem arz etmektedir.

Kamu yönetiminin kamusal hizmet sunumunda etkin ve adil olması, kamu yöneticilerinin sorumluluklarının bilincinde olmaları ile yakından ilişkilidir. Sorumlulukları yerine getirmeyen bir kamu yöneticisi tüm toplumu etkilemektedir. Kamu görevinin yöneticilere yüklediği sorumluluk ise adalet ile anlamlı olmaktadır.

Adalet ve sorumluluk birbirlerini tamamlayan ve gerek bireyin kendisi ile gerekse toplum ile ilişkisinde dengeyi sağlayan temel unsurdur. Adalet bir kuvvettir ve zulmün karşısında durulan sorumluluktan doğmaktadır. Yani adalet, bireyde

sorumluluk duygusunun gerçekleşmesi ile sağlanabilir. Bu nedenle kamu yöneticilerinin her durumda sorumluluklarının farkında olmaları ve görevlerini adil bir sorumluluk bilinci ile yerine getirmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada öncelikle ‘adalet’, ‘sorumluluk’, ‘kamu görevi’, ‘kamu yönetimi’ ve ‘kamu yöneticisi’ kavramları açıklanacak, daha sonra, adalet ve sorumluluk ilişkisi temelinde kamu görevini sunmada kamu yönetimi ve yöneticilerinin rolü tartışılacaktır.

2. Konunun Anahtar Kavramları: Adalet, Sorumluluk, Kamu Görevi, Kamu Yönetimi, Kamu Yöneticisi

Adalet ve sorumluluk ilişkisi temelinde kamu görevinin sunulmasında kamu yönetimi ve yöneticilerinin rolünü tartışmadan önce, bu bölümde adalet, sorumluluk kamu görevi, kamu yönetimi ve kamu yöneticisi kavramları kısaca açıklanacaktır.

2.1. Adalet

Adalet, tarihsel süreç içerisinde neredeyse tüm kültürlerde en üstün değer olarak kabul edilmiş ve toplumsal düzenin sağlanması ve korunması açısından antik çağlardan günümüze kadar önemini korumuş bir kavramdır (Kozak, 2014: 99; Yıldırım, 2010: 73). İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle toplumsal bir yaşam sürmek zorundadır. İnsanlar toplumsal yaşam içerisinde ise zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmek için, işbirliği, işbölümü, yardımlaşma ve paylaşma gibi ilişkiler içerisine girmektedirler. Bu işbirliği sürecinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek için düzenli bir işleyiş ve kimsenin itiraz edemeyeceği, herkes tarafından kabul edilebilecek bir güce ihtiyaç vardır. Toplumsal düzenin sağlanmasında gerekli olan güç ise adalettir (Denek, 2010: 33; Gökçe, 2013: 403).

Adaletin bir tek tanımı bulunmamaktadır. Sübjektif bir kavram olan ve anlamı kişiden kişiye değişen adaleti tanımlamak oldukça zordur. Bunun belki de en önemli nedeni adalet kavramına çok farklı anlamlar yüklenmiş olmasıdır (Çakar, 2013: 26; Gürler, 2007: 65). Çünkü her zaman her yerde “adalet”ten bahsedilmiş ve bu konuda çeşitli düşünceler ileri sürülmüştür. Lakin bunca uğraşa rağmen ilgili tartışmalarda bir sonuca ulaşılamamış ve adaletin ne olduğu ile ilgili kesin bir kaniya varılamamıştır (Çeçen, 1993: 18). Dünyamızın nüfusu arttıkça adaletin ne olduğu sorunu daha da fazla önem kazanmış ve cevaplanması gereken acil bir soru haline gelmiştir. Zira günümüzde artık adaleti özleyenlerin değil, adalet talebinde bulunanların sayısı gittikçe artmaktadır (Kuçuradi, 2013: 39).

Arapça bir kelime olan adalet “adl” ya da “a-de-le-“ fiil kökünden türetilmiş bir isimdir. “Adl” mastarı “bir şeyi yerli yerine yerleştirmek, hakkı ortaya çıkarmak, terazinin her iki kefesini de denk kılmak, insafli olmak, eşit olmak, hakkaniyeti ve

ölçüyü korumak” gibi değişik anlamlara gelmektedir (Taşkın, 2010: 274; Bodur, 2016: 504).

Tarihsel süreç içerisinde adalet birçok düşünür tarafından tanımlanmıştır. Bu nedenle adalet ile ilgili birçok tanıma ulaşmak mümkündür. Bazı düşünürlerin adalet ile ilgili tanımlarına yer vermek kavramın anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Romalı hukukçu Ulpian’a göre adalet “dürtüstçe yaşamak, kimseyi incitmemek ve herkese sahip olduğu şeyi vermek” demektir (Doğan, 2014: 113; Ashford, 2011: 39). Platon’a göre adalet, “her insana hak ettiği şeyi vermektir” (2016: 14). Aristoteles’e göre adalet, “yasaya ve eşitliğe uygun olan şeydir” (2017: 94). Farabi’ye göre adalet, “gerekli olanı istemek ve başkasına eziyet etmemektir” (Çubukçu, 1972: 37). İbn Miskeveyh’e göre adalet, “hakkaniyet ölçülerine göre her şeyin hakkını vermektir” (Altıntaş, 1998: 247). Tursun Bey’e göre adalet “her hak sahibine hakkını vermektir” (1977: 18). Gazali’ye göre adalet, “kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir muameleyi başkasına yapmamasıdır” (Coşkun, 1989: 235). İbn Sina’ya göre adalet, “zulmetme ve mazlum olma ortasındaki bir durumdur” (Doğan, 2009: 131).

Verilen tanımların dışında birçok adalet tanımında bulunmak mümkündür. Adalet, hak ve hukukun gerçekleşmesi, yerini bulmasıdır. Adalet, zulüm etmemek, hak sahibine hakkını vermek ve layık olduğu muameleyi yapmaktır. Bir başka tanıma göre ise adalet, “bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin, cisimleştirilmiş, somutlaştırılmış, hayata geçirilmiş olması durumudur. Herkesin hak ettiği ödül ya da cezaıyla karşılaşması durumudur” (Cevizci, 1999: 11).

Adalet ne kadar farklı alanlarda kullanılırsa kullanılsın, yapılan tanımlar incelendiğinde adaletin, hüküm vermede ve davranışta doğru olmak, hakka uygun bir şekilde hüküm vermek, adil olmak, eşit davranmak, doğru olan yolu izlemek, düzen ve denge halinde bulunmak, her şeyi sahip bulunduğu yerde bırakmak, dürüst olmak gibi anlamları içerdiği görülmektedir. Temelde ise adalet, bireyin hak ettiği şeye sahip olması ve hak etmediği şeye ise sahip olmamasını ifade etmektedir (Keles, 2008: 36).

Adalet, hayatımızın her noktasında var olan, telaffuz edemediğimiz alanlarda bile hissedebildiğimiz istisna kavramlardandır. İnsanların sıklıkla kullandığı “hiç adil değil” sözü sonuca yönelmiş bir isyan hissidir. Sosyal yaşamda sürekli etrafımızda gezinen, adil olmak, adaletli davranmak, adil paylaşmak gibi tezahürlerle var olan adalet kavramını biraz daha tanımak, bilmek ve bu bağlamda farkındalık sahibi olmak yaşam için tartışmasız bir gereksinimdir (Kılıç, 2014: 3).

Adalet ilk bakışta, kişisel bir özelliğe işaret eden bir anlamda kullanılmaktadır. Platon’a göre adalet ve adaletsizlik insanın ruhunda barınmaktadır. İnsanın sağlıklı bir varlık olabilmesi adalet ile mümkün olabilmektedir (2016: 213). Zira adalet insanın sahip olduğu diğer tüm faziletleri kontrol eden temel olgudur. Adaletin

bulunmadığı bedenlerde diğer erdemler de işlevsiz kalmaktadır. Bu nedenle insan, adaleti öncelikle kendi nefsinde gerçekleştirmek durumundadır. Zira Gazali'ye göre insanlar kendi nefislerinde ne kadar adil olurlarsa toplumsal yaşamda da o derece adil olurlar (2010: 74).

Adalet bireyin ruhsal anlamda dengesinin korunması hususunda ne kadar önemliyse, toplumsal yaşamın da düzenli işleminin temelini oluşturmaktadır. Önce bireyin kendisinde başlayan adalet bireyden topluma, toplumu yönetenlere, devlete ve yine insana dönen bir döngü olarak şekillenmektedir. Yolun başına koymamız gereken adil insan, kendi vicdanını, yani kendi iç terazisini kullanarak olaylara yaklaşan kişidir. Adil toplum ise, içinde adalete inanmış erdemli bireylerin çoğunlukta olduğu kitleyi ifade eder. Nihayet adil devlet ise, bu niteliklere haiz insanların yaptığı yasalar çerçevesinde, aynı vasıflara haiz yönetenlerin tahakküm ettiği ülkeyi ifade edecektir. Bu açıdan adalet, hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda ifrattan ve tefritten uzak durmayı ifade etmektedir (Gazali, 2010: 75).

Temeli hal ve vazife olan adalet insanların sergilemiş oldukları davranışların doğru olup olmadıklarını gösteren en önemli ilkedir. Yani adalet davranış ile vücut bulmaktadır. Bu nedenle insan, hayatının tüm alanlarında adaletli davranmalıdır. Konumu ve mevkii ne olursa olsun adaletten ayrılmamalıdır. Kimsenin kimseye, her ne şekilde olursa olsun, hiçbir kanuni imtiyazı ve üstünlüğü yoktur. Hiç kimse için de hususi bir adalet mercii oluşturulamaz. Adil kişi, her zaman haklı olana yönelen, hakkı yerine getirmeye çabalayan kişidir (Mevdudi, 2016: 483-484).

Aşk kadar evrensel ve bir o kadar da zaman öncesi olan adalet tam ve bütün bir fazilet olarak en üstün erdemi ifade etmektedir (Kılıç, 2014: 4; Sunar, 1980: 108). Zira Aristoteles adaleti, diğer bütün erdemleri kendi içerisinde barındıran bir erdem olarak nitelendirmiştir (2017: 93). Yani adalet, erdemin bir parçası değil, erdemin bütünüdür. Adalet hiçbir erdemin yerini tutmadan tüm erdemleri içeren bir erdemdir. Hangi erdemi kabul edersek edelim adaletten vazgeçemeyiz. Zira adalet diğer erdemlerin ufkudur ve birlikte var olmasının yasıdır. Bu nedenle her değer adaleti gerektirmektedir Çünkü adaletin olmadığı durumlarda değerler değer olmaktan çıkmakta veya hiçbir değer taşımamaktadır (Comte-Sponville, 2004: 75-77; Hökelekli, 2009: 133).

İnsan, toplumsal bir varlık olarak, yaptığı tüm eylemlerden dolayı diğer insanlarla etkileşim içerisinde. Bu etkileşim bireye, toplumdaki diğer insanlara karşı tutum ve davranışları konusunda bir takım sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde gerekli olan unsurlarla birlikte adalet ayrı bir öneme sahiptir. Adaletin azalması veya kaybı sonucu ortaya çıkan boşluk alanı ya da kaos, insanların sorumluluklarını yerine getirmemeleri ile ilgilidir. Bu nedenle adaletin gerçekleşmesi açısından çok önemli bir kavramı ifade eden sorumluluğun ne olduğunun ortaya konması gerekmektedir (Akyol, 2008: 97; Karaköse, 2016: 76).

2.2. Sorumluluk

İbn Haldun'a göre insanlar yaşamak ve var olabilmek için, zaruri ihtiyaçlarını gidermek için bir araya gelmekte ve bu durum yardımlaşmayı ve işbirliğini gerekli kılmaktadır (İbn Haldun, 2011: 417). Birliktelik, insanların sorumluluk bilinci ile toplumsal olarak yaşamının gerekliliklerini yerine getirmeleri sonucu mümkün olabilmektedir. Bu nedenle bireyin, toplumsal yaşam içerisinde, hangi konumda bulunursa bulunsun yerine getirmesi gereken bir takım görevler ve sorumlulukları bulunmaktadır (Cilacı, 1986: 63). Zira sorumlulukların yerine getirilmediği toplumlarda birlik ve dayanışma olmayacak ve insanların bir arada yaşamasını gerekli kılan zaruri ihtiyaçlar da giderilemeyecektir.

Sorumluluk kavramı olarak, Türk Dil Kurumuna göre, "kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet" şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr, 01.02.2018). Birçok tanımı bulunan sorumluluk, çoğunlukla "kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın farkında olması ve davranışlarının ve durumların sonuçlarını üstlenmesi" olarak tanımlanmaktadır (Özen, 2013: 344).

Bireyin sorumluluk sahibi olabilmesi için davranışlarını hür irade ile sergilemesi gerekmektedir. Yani sorumluluk kavramının temelinde özgürlük bulunmaktadır. Bu anlayışa göre insan özgürce seçebildiklerinden veya özgür bir şekilde sergilediği davranışlarından sorumludur. Zira insanın kendi iradesi ve seçimi olmadan hareket etmesi onun sorumluluğunun ortadan kalkmasına neden olur (Timuçin, 2004: 440; Şeriati, 1997: 35).

Levinas'a göre sorumluluk, özne olmanın ilk ve en temel özelliğidir (Sarıbay, 2004: 59). Dolayısıyla sorumluluk duygusunun bulunmadığı yerde birey olmaktan veya kişilikten bahsetmek mümkün görünmemektedir. Çünkü sorumluluk bireyin sergilediği fiillerinin sahibinin kendisi olduğunu bilmesi ve kendisini ilgili fiillerin öznesi olarak hissetmesini ifade etmektedir. Bu nedenle sorumluluk bilinci ile birey olma arasında özel bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında denilebilir ki kişi olmak, sorumlu olmaktır (Yalın, 2015: 11; Adugit, 2013: 65).

Sorumluluğun iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan biri içsel sorumluluk, diğeri ise dışsal sorumluluktur. İçsel sorumluluk, özgür olarak sergilediğimiz tüm davranışlarımızda vicdanımızda doğan sorumluluktur. Sorumluluk aslında yaygın ve ortak olduğu halde, ferdileşmekte ve içselleşmektedir (Topçu, 2015a: 191; Ülken, 2017: 287). Yani sorumluluk öncelikle bireysel bir anlam içermektedir. Manevi bir yükümlülük duygusu ve bireyin iç dünyası ile ilgili olan sorumluluk, insani değer ve haysiyetin en yüksek tezahür şeklidir. İnsan sorumluluk yüklenmekten kaçınmadığı ve sorumluluk yüklenmesini bildiği ölçüde değerlenir (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 36; Karakoç, 1999: 37; İzzetbegoğlu, 2011: 313).

Dışsal sorumluluk ise dışsal olan davranışlarımız ile ilgilidir. Örneğin kamuoyu ve kanunlar karşısındaki sorumluluğumuz dışsal sorumluluğu ifade etmektedir. Dışsal sorumluluk, toplumsal bir hayat yaşamının beraberinde getirdiği yükümlülükleri yerine getirmede ve dolayısıyla sağlıklı bir toplumun inşa edilmesinde önemli bir kavramdır. Çünkü bireyin ve toplumun karşılıklı görevleri, sorumlulukları ve hakları bulunmaktadır. Bu nedenle birey ve toplum karşılıklı olarak ne birbirlerinin sorumluluklarını yok sayabilir ne de birbirlerini inkar veya reddedebilirler (Topçu, 2015a: 191; Olguner, 1987: 25).

Bireyin sorumluluklarının gerektirdiklerini icra edebilmesi için davranışlarını ve potansiyelini kontrol altında tutup geliştirmesi, kendisini olası kötülüklerden uzaklaştırması gerekmektedir. Bunu sağlayabilmenin yolu, yani insanın kendisinden mutlak anlamda sorumlu olmasının yolu ise bireyin kendisine hakim olmasına bağlıdır. Kendisine hakim olan veya davranışlarının bilincinde olan insan, sergilediği tüm davranışlarda sorumluluk anlayışı ile hareket etmek durumundadır (Zengin, 2016: 9; Descartes, 1989: 42; Yalın, 2015: 211).

Bu anlayış toplumu oluşturan fertlerin birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmelerinde bencillikten kurtulmalarını sağlamaktadır. Unutulmamalıdır ki, toplumsal yaşamda sorumluluklarını yerine getirmeyen birey, hem kendi yükünü hem de toplumun diğer üyelerinin yükünü artırmaktan başka bir şey yapmış olamaz. Bir toplum, ancak sorumluluklara duyarlı insanların var olması ile yükselmekte ve yücelmekte, sorumluluktan kaçanlar artıkça da düşmekte ve gerilemektedir (Karakuş, 2016: 356; Karakoç, 1999: 37).

2.3. Kamu Görevi

Kamu yönetiminin temel amacı vatandaşların beklediği kamusal nitelikteki hizmetleri sunabilmek için eldeki kaynakların kamu görevlileri tarafından en verimli şekilde sunulmasını sağlamaktır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için kamu yönetiminin çok çeşitli ve kapsamlı görev ve hizmetleri yerine getirmesi gerekmektedir. Toplumdaki diğer tüm fertler adına yürütülmesi gerekli olan bu görevlere kamu görevi adı verilmektedir. Kamu görevini ise kamu personeli yerine getirmektedir. Kamu görevinin kamu personeli tarafından yerine getiriliyor olması nedeniyle, kamu görevi kavramı kamu personeli kavramı ile neredeyse özdeşleşmiş bir kavramdır. Bu nedenle Türkçe’de kamu görevi yerine genellikle kamu görevlileri kavramı kullanılmaktadır (Ayдын, 2013: 95; Üzülmez, 2012: 193; Görmez, 2009: 108).

Toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek etkin ve verimli bir kamu yönetiminin varlığı, kamu görevinin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesine bağlıdır. Kamu görevini yerine getirmekle sorumlu bulunan kamu personelinin performansları ise verimli bir kamu görevinin varlığını etkilemektedir. Yani kamu personelinin kamu görevi üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Bu nedenle

kamu personelinin ne olduğunun tanımlanması ve sorumluluklarının belirlenmesi gerekmektedir.

Kamu personeli, kamu yönetiminin insan unsurunu ifade etmekle birlikte, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan bireyler olarak nitelendirilmektedir. Daha geniş bir ifade ile kamu personeli, devlet kurumlarında çalışan ve hukuki durumları itibariyle birbirlerinden farklı olan tüm çalışanları ifade etmektedir. Hangi açıdan incelenirse incelenir, bir kişinin kamu personeli sayılabilmesi için, devlet örgütlenmesi içerisinde veya kamu kesiminde yer alan herhangi bir organizasyona bağlı olarak çalışması gerekmektedir (Turan, 2016: 195; TODAİE, 1987: 54; Akgüner, 2014: 40).

Kamu kurumlarında verim ve başarının en önemli unsurunu insan unsuru oluşturmaktadır. Bir kurumda sunulan mal ve hizmetlerde verimliliğin elde edilebilmesi ise personele tevdi edilen görevlerin yerine getirip getirmemesine bağlıdır. Özellikle son yıllarda bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, kamu hizmetleri, her geçen gün nitelik olarak gelişmekte ve nicelik olarak artmaktadır (Erkin, 1969: 37; Aydın, 2013: 95).

Yine toplumsal yaşamda ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel anlamda yaşanan gelişmelere bağlı olarak vatandaşların kamu yönetimlerinden beklentileri artmaktadır. Bu nedenle karmaşık ve çeşitli hizmet alanları ortaya çıkmakta ve bu hizmetlerin de devlet tarafından yerine getirilmesi istenmektedir. Bu doğrultuda genelde devletin ve özelde ise kamu yönetiminin hem sosyal düzenin sürdürülmesi hem de ekonomik ve sosyal gelişmelerin sağlanması hususlarında önemli görevleri bulunmaktadır (Eren, 2003: 61; Tortop, 1986: 33-34). Kamu yönetiminin bu görevleri ile ilgili beklentileri karşılayabilme durumu vatandaşların kamu yönetimine duyduğu güven ile memnuniyet düzeyini de etkilemektedir. Bu durum ise kamu görevlilerinin sorumluluklarını yerine getirmesinin önemi ayrıca artmaktadır.

Kamu yönetiminin veya kamu personelinin en önemli sorumluluğu, yasalar tarafından kendilerine verilen görevleri yerine getirmesidir. Sorumluluk “görev” anlamında kullanıldığında, yetkisiz sorumluluğun ve sorumluluk olmadan yetkinin olmayacağı söylenebilir. Bu “görevsiz yetki, yetkisiz görev olamaz” kuralıdır. Bir işi veya görevi yapmakla sorumlu tutulan bir personelin, gerekli yetkilerle donatılması gerekmektedir. Yetkili olan kişi de “görevli” veya “sorumlu” demektir. Yetkisiz ama sorumlu olmak demek, eli-kolu bağlı, güçsüz ve etkisiz olmak anlamına gelirken, bir şeyle görevli ya da sorumlu olmadan bir takım yetkiler kullanmak da normal ve demokratik bir yönetim sisteminde söz konusu olamaz (Aydın, 2016: 115).

Kamu personeli tüm ülkelerde istihdamın çok önemli bir kısmını oluşturmakta ve her ülkede sosyal refah devleti anlayışının bir zorunluluğu olarak üretilmesi gereken mal ve hizmetlerin büyük bir kısmını üretmektedir (Tutum, 1990: 32).

Kamu görevlilerinin kamu görevini icra ederken üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmemeleri büyük sorunlara neden olabilmektedir. Özellikle günümüzde vatandaşların devletten bekledikleri hizmetlerin artmış olması ve bu hizmetlerin de kaliteli bir şekilde yerine getirilmesinde kamu görevlilerine önemli görevler düşmektedir. Bu görevlerin vatandaşların istediği şekilde yerine getirilmesi ve verimliliğin sağlanması ise kamu görevlilerinin sorumluluk ve adalet anlayışları ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle adalet ve sorumluluk temelinde kamu görevinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.4. Kamu Yönetimi

Kamu yönetimi, hem teorik hem pratik olarak toplum, devlet ve hükümetin yapısı ve işleyişi olmak üzere geniş bir alan ile ilgilidir. Kamu yönetimi, genel olarak, kamusal nitelikteki faaliyetler ile bu faaliyetleri yerine getirmek amacıyla kurulan örgüt olarak tanımlanabilir. Fakat White'ın şu tanımının kamu yönetiminin anlamını en iyi şekilde ortaya koyduğu söylenebilir: “Kamu yönetimi, kamu politikalarının uygulanması veya yerine getirilmesi amacıyla yapılan tüm uygulamalardan oluşur” (1961:1).

Çok basit bir tanıma göre kamu yönetimi devlet tarafından yönetim demektir. Bunu, devletin teşkilatını oluşturan birimler ve kamu kurumları tarafından yönetim olarak anlamak gerekir. Ancak bu tanım maksadı anlatamayacak kadar basittir. Burada devletin veya devlet kurumlarının neyi yönettiği sorusu akla gelmektedir.

Kamu yönetimi veya devlet tarafından yönetim, devletin kamusal hizmetleri amacına uygun olarak sunabilmek için elindeki tüm kaynakları en verimli şekilde kullanması anlamına gelmektedir. Bu anlamda kamu yönetimi devletin görevlerini yapma ve onun için gerekli süreçleri işletme aracıdır ve devletin yürütme gücünün yapısı ve faaliyetlerinden meydana gelir.

Son birkaç bin yıllık insanlık tarihinde ortaya çıkan en belirleyici ve toplumda en üstün güce sahip temel kurumlardan birinin devlet olduğunu ve devletin varlığını sürdürmede gerekli en temel kurumlardan birinin de kamu yönetimi örgütü olduğunu belirten Özel'in ifadesiyle:

“Kamu yönetimi örgütü, hem devletin kendi işlev ve amaçlarının yerine getirilmesinin, hem de toplumsal ihtiyaçları karşılayarak devletin toplum nezdindeki meşruiyetinin, dolayısıyla da varlığını sürdürmenin en temel aracıdır” (2008: 129).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi kamu yönetimi klasik anlamı ile devlet tarafından yönetim, devletin kamusal hizmetleri amacına uygun olarak sunabilmek için elindeki tüm kaynakları en verimli şekilde kullanması ve kamu politikalarının uygulanması veya yerine getirilmesi amacıyla yapılan tüm uygulamalar şeklinde tanımlanır.

Günümüzde kamu yönetimi çeşitli anlamlarda tanımlanmaktadır. Örneğin Gözübüyük, kamu yönetimini dar anlamda ve geniş anlamda tanımlayarak, dar anlamıyla kamu yönetiminin yalnızca devletin yürütme ile ilgili örgütlerini ve faaliyetlerini kapsadığını, geniş anlamıyla kamu yönetimini ise, devletin diğer faaliyetlerini, yani yasama ve yargı alanlarındaki yönetsel faaliyetlerini ve örgütlerini de kapsadığını belirtmektedir (2001: 1). Eryılmaz kamu yönetiminin fonksiyonel, yapısal ve bilimsel anlamda ele alınabileceğini belirtir (2011: 9-10). Buna göre, bir fonksiyon olarak kamu yönetimi, genel kuralları, yasaları ve politikaları uygulama süreci olarak anlaşılabilir. Kamu yönetimi yapısal bir kavram olarak ise devletin sahip olduğu örgütsel yapısını (bürokrasi) ifade etmektedir.

Bir bilim dalı olarak kamu yönetimi “kamu bürokrasisini ve onun mal ve hizmet sunduğu halkla olan ilişkilerini anlamaya ve geliştirmeye yönelik pratik ve teoriden meydana gelen bir disiplindir” (Aydın, 2017: 24).

Akademik bir çalışma alanı olarak kamu yönetimi bir ülkenin yönetiminin nasıl örgütlendiği ve nasıl işlediği ile ilgili olup, kamu yönetimi sisteminin genel olarak anlaşılmasına çalışmaktadır. Kamu yönetimi bir sistem olarak kabul edilmekte ve tüm sistemlerde olduğu gibi, farklı unsurlardan meydana gelmektedir. Eryılmaz (2011: 9-13-14) kamu yönetimini oluşturan unsurları şöyle saymaktadır: Halk, örgüt, kamu politikası, norm düzeni, mali kaynak ve kamu görevlileri.

Bu açıklamalar ve tanımlar ışığında kamu yönetiminin sahip olduğu işlev; ülkenin gelişmesini genel olarak yönlendirmek ve planlamak, sosyal güvenlik, spor, dinlenme ve aile politikalarını tespit etmek ve yönetmek olarak açıklanabilir (Tortop, 1994: 14).

Kamu yönetiminin tam olarak ne olduğu, onun amacının ne olduğunun bilinmesine bağlıdır. Kamu yönetiminin temel amacı, vatandaşın beklediği kamusal hizmetleri sunabilmek için eldeki kaynakların görevliler tarafından en verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktır.

Daha geniş bir anlamda kamu yönetiminin amacı, devletin nihai ve asli görevlerinin kapsamını oluşturan kamu düzeni ve toplumsal barışın korunmasını, adaletin sağlanmasını, gençlerin yönlendirilmesini, toplum ve bireylerin güvensizliğe ve hastalıklara karşı korunmasını, çıkar ve grup çatışmalarının önlenerek düzenlenmesini, kısacası vatandaşa iyi bir hayat sürme imkanının sunulmasını sağlamaktır (Aydın, 2016: 48).

Kamu yararı amacıyla hizmet sunan kamu yönetiminin faaliyetleri kapsamında çok çeşitli ve çok farklı işlem ve uygulamalar sayılabilir. Kamu yönetiminin kapsamını oluşturan faaliyet ve hizmetler her geçen gün değişmekte ve artmaktadır. Çünkü insanların ihtiyaçları ve dolayısıyla devletten bekledikleri hizmetler her geçen gün artmakta ve değişmektedir. Örneğin yüz yıl önce vatandaş devletten

çok sınırlı sayıda hizmet beklerken, bu gün sayısız çeşitte hizmet bekler duruma gelmiştir.

Bir zamanlar devletten minimum düzeyde can güvenliği talep edilirken, bugün insanlar kamu yönetiminden çok kapsamlı bir sosyal güvenlik hizmeti talep edebilmekte, maddi ve manevi değerlerinin güvenliğinin tam ve iyi bir şekilde sağlanmasını isteyebilmektedirler. Bir zamanlar teknolojik hizmetlerin talep edilmesi lüks sayılırken, bu gün ülkenin en ücra yerlerinde yaşayan vatandaşlar devletten internet hizmetine erişmeyi veya cep telefonu hizmetinin yaşadığı coğrafyayı kapsamasını talep etmeyi temel bir hak ve ihtiyaç olarak görmekteyiz.

Kamu hizmetlerinde yaşanan bu çeşitlilik ve değişiklikler, devlet adına vatandaşlara hizmet sunan kamu yönetiminin örgütsel olarak büyümesini, örneğin giderek daha çok kamu görevlisi istihdamını ve yeni örgütsel birimlerin kurularak faaliyete geçmesini, sonuç vermiştir.

Toplumlar büyüdükçe ve kompleks hale geldikçe çatışmalar ve anlaşmazlıklar da giderek çoğalmakta ve bu da kamu yönetiminin faaliyet kapsamını genişletmektedir. Demokratik toplumlarda kamu yönetiminin faaliyet alanına sadece vatandaşları korumak ve onlara her konuda yardımcı olmak değil, aynı zamanda cezalandırmak ve benzeri yaptırımları uygulamak da girer. Diğer bir ifade ile kamu yönetiminin vatandaşlara, örneğin eğitim ve sağlık gibi hizmetler sunmak şeklinde olumlu (pozitif) görevleri olduğu gibi, yine kamu yararı amacıyla, örneğin suç işleyen bireylerin özgürlüklerini kısıtlamak ve cezalandırmak gibi olumsuz (negatif) görevleri de vardır.

2.5. Kamu Yöneticisi

Yönetici kısaca “karar veren kişi” olarak tanımlanabilir. Her hiyerarşik kademedeki yöneticiler görev alanı ile ilgili konularda karar verme yetkisine sahiptirler. Tortop’a göre yönetici, “bir kuruluşun başında bulunan, emrinde personel çalıştıran, emir ve kumanda eden kişidir. Bir başka ifade ile yönetici üst düzeyde çalışan sevk ve idarecidir. Yönetici yönetme çalışmalarını yürüten kişidir” (1994: 213).

Daha genel bir tanımla yöneticinin, yönetimin planlama, örgütlenme, yönetme, koordinasyon ve denetleme tüm bu fonksiyonlarını kendisi ya da yardımcılarını aracılığıyla gerçekleştiren kişi olduğunu söylemek mümkündür. Yani yönetici her zaman bir planlamacı, örgütçü, sevk ve idareci, koordinatör ve denetçi gibi çalışır.

Yönetici “üst düzeyde çalışan” kişi olarak da tanımlanmaktadır. Ancak yöneticiler arasında bir de “üst yönetici” şeklinde adlandırılan bir yönetici profili bulunmaktadır. Esasen yönetimin her kademesinde yöneticiler bulunmaktadır fakat hiyerarşik düzen içerisinde “üst” makamlara atanan yöneticiler “üst yönetici” olarak tanımlanabilir.

Bu genel yönetici tanımlarından hareketle kamu yöneticisi de tanımlanabilir. Kamu yöneticisi, bir kamu kurumunda en üst yetkili tarafından belirlenen politikalar doğrultusunda gerekli sonuçları elde etmek amacıyla emrinde bulunan kamu personelini motive etmek, yönetmek ve denetlemekten sorumlu olan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Bir kamu yöneticisinin, komuta ve sorumluluğuna ait dört önemli unsuru vardır ve bunların iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu unsurlar; emrindeki personelin mevcut performansı, sorumluluğundaki işleri yapabilmek için gereken performans düzeyi, verimlilik ve etkinliği artırmak için eldeki mevcut imkanlar ve emrindekilerin başarılarını değerlendirmek için kullanabileceği ölçütler olarak sıralanabilir (Aydın, 2015: 91).

Modern toplumlarda kamusal sektörün sorumluluk ve rolünün ne olduğu, kamu yöneticisi açısından en önemli konulardan biridir. Kamu yöneticisinin, elinde bulunan sınırlı kaynaklar dahilinde kendisinden beklenen görevleri yapması beklenmektedir. Onlar, daha çok kaynak temin etmek ile daha fazla hizmet sunmak arasındaki dengenin nasıl sağlanacağına karar vermelidirler.

İyi bir kamu hizmetinin sunulması, büyük ölçüde kamu yöneticisinin iyi karar vermesine ve görevlerini ifa etmede iyi ve başarılı olmasına bağlıdır. Kamu yöneticisinin görevleri iki gruba ayrılır.

İlk grup yaptığı işe yönelik görevleri olup; temel, yardımcı ve kurmay görevlerden oluşur. İkinci grup personele yönelik görevleri olup; koruma, denetleme cezalandırma ve ödüllendirme görevlerinden oluşur (Aydın, 2015: 91-92).

Kamu yöneticisinin bu görevleri iyi ve başarılı bir şekilde yapabilmesi, “iyi yöneticilik özellikleri”ne sahip olması ile mümkündür. İyi bir yöneticinin sahip olması ve olmaması gereken özellikleri bulunmaktadır.

Bir yöneticinin “iyi” olarak nitelendirilebilmesi için kendisinde bulunmaması gereken özellikler şöyle sayılabilir: Anlayış noksanlığı, etki altında kalma, kararsızlık, taraf tutma, ileriye görememe ve korku, şeklinde sıralanabilir.

Yöneticinin “iyi yönetici” olabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir: Yönetici sevk ve idarenin beş unsuru olan planlama, örgütlenme, kumanda, eşgüdüm ve denetleme unsurlarını uygulayabilmelidir. Geleceğe ait fikir ve düşüncelerini personeli ile paylaşmalıdır. Personelini dinlemelidir. Alt kademelerde çalışan personeline girişimcilik ruhu aşılamalıdır. İş yeri ile ilişkisini kesmemelidir. Herkese yeteneğine uygun işler vermelidir. İyi eleman yetiştirmelidir. Alt kademelerde bulunan personele yetki devri konusunda cömert olmalıdır (Aydın, 2015: 93).

İyi yöneticiliğin en önemli örneği “lider”dir. Diğer bir ifade ile lider “iyi” bir yönetici tipidir. Liderlik, bir yöneticinin faaliyet ve davranışları ile ilgilidir. Faa-

liyet ve davranışların nasıl açıklandığı ve nasıl ölçüldüğü, bir yöneticinin tarzını oluşturmaktadır.

3. Adalet ve Sorumluluk İlişkisi Temelinde Kamu Görevinin Sunulmasında Kamu Yönetimi ve Yöneticilerinin Rolü

Öncelikle adalet ile sorumluluk arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Kamu görevi ise adalet ve sorumluluk temelinde yürütülmesi zorunlu olan bir görevdir. Aslında adalet ile sorumluluk birbirlerini tamamlayan ve gerek bireyin kendisi ile gerekse toplum ile olan ilişkisinde dengeyi sağlayan temel unsurlardır. Topçu'ya göre adalet bir kuvvettir ve zulmün karşısında durulan sorumluluktan doğmaktadır. Yani adalet, bireyde sorumluluk duygusunun gerçekleşmesi ile sağlanabilmektedir (2015b: 42).

Kamu yönetiminde sorumluluklar mevzuat çerçevesinde yerine getirmekte ve tüm ilişkiler belli kurallar göre yürütülmektedir (Usta, 2010: 169). Lakin kamu yönetiminde tüm eylem ve işlemlerin mevzuat doğrultusunda yapılması mümkün olamamaktadır. Ayrıca tüm eylem ve işlemlerde mevzuata bağlı kalmak, kamu yönetimini kırtasiyeciliğe itmekte ve işlemlerin gecikmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla kamu görevlileri gündelik çalışmaları sırasında, kamusal politikaların oluşturulması, kamusal kaynakların kullanılması ve vatandaşlarla ilişkilerinde geniş bir takdir yetkisi kullanmaktadırlar (TUSİAD, 2003: 21; Çevikbaş, 2006: 271).

Kamu yöneticilerine etkin ve kesintisiz bir kamu hizmetinin sunulması amacıyla tanıyan takdir yetkisi, tarafsızlık ve dürüstlük benzeri ahlaki kriterlerden yoksun bir şekilde kullanılabilir. Bu durum kamu yönetiminin başarısız olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetiminde keyfilik ve kural dinlemeziği neden olacak şekilde kullanılan takdir yetkisi, beklenenin tam tersi bir neticenin doğmasına yol açabilmektedir (Erbay, 1997: 408).

Aslında kamu yönetiminde personelin davranışlarını düzenleyen iki temel etken bulunmaktadır. Bunlardan biri yasalar, diğeri ise ahlaki değerler ve ilkelerdir. Yasalar personel davranışları üzerinde dışsal bir düzenleyici ve denetleyici olarak faaliyet gösterirken, adalet ve sorumluluk gibi değerler ise içsel bir yönlendirme ve denetleme sağlamaktadır (Yılmaz, 2014: 265). Yani kamu yönetiminde yöneticilerin eylem ve işlemlerinde sadece yasa, emir ve kural gibi zorlayıcı dışsal unsurlar değil, aynı zamanda adalet ve sorumluluk gibi içselleştirilmiş değerler de bulunmaktadır (Apa ve Öktem, 2014: 60).

Adalet ve sorumluluk gibi değerler takdir yetkisinin kullanılmasında veya kamu yönetiminde yasal düzenlemelerin bulunmadığı ya da yetersiz kaldığı durumlarda çalışma yaşamının düzenlenmesinde oldukça etkili olmaktadır (Usta, 2010: 169). Özellikle adaletin kamu yönetiminde varlığı ile bireyler arası birlik

sağlanmakta, yardımlaşma ve dayanışma artmakta, her kafadan ayrı bir ses yerine tek bir ses çıkmakta ve kanunlar yerli yerinde kullanılmaktadır (Korkmaz, 1995: 61). Bu durum ise herkesin sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmesini sağlamaktadır.

Adalet hem bir sorumluluktur hem de temel erdemdir. Platon (2016: 193), var olan tüm ahlaki erdemlerin varlığının korunmasını adalete bağlamıştır. Yani adalet varsa diğer erdemler de anlam kazanmaktadır. Aristoteles (2017: 93) ise, adaletin kendi başına bir bireyde bulunmasını huy olarak nitelendirmiş ve başkaları ile ilişkilerde adaletin bir erdem olduğunu ifade etmiştir. Ona göre adaletin insanlara yüklediği sorumluluk, bireyin diğer insanlarla münasebetinde ortaya çıkmaktadır. İbn Rüşd (2005: 70), adalet ve adalet ile anlam kazanan diğer tüm erdemlerin toplumsal yaşamdaki sürekliliği için yöneticinin sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Daha önce değinildiği üzere adalet hem bireysel hem de toplumsal bir kavramdır. İnsan, öncelikle, zulmü ve adaleti kendi bünyesinde barındırmaktadır. Yani adalet terazisi insanın elindedir ve insan hayatının değeri ise, mesuliyet yaratıcı olmasındandır (Kılıç, 2014: 25; Topçu, 2015c: 207). Kamu görevlilerinin sorumluluk bilinci ile adaleti yerine getirebilmeleri bu kavramları içselleştirmeleri ile yakından alakalıdır. Platon'a göre adalet, "insanın dışıyla değil, özülle ve ona ait olan şeyle ilgilidir. Adil insan, özünü oluşturan katmanların öteki katmanlara karışmasına, üzerine vazife olmayan işleri yapmaya kalkmasına müsaade etmez. Kendi iç dünyasını düzene sokar; kendi kendisinin efendisi olur ve kendi koyduğu kurallara uyarak kendisiyle barışık yaşar". Platonun ifadeleri doğrultusunda söylenebilir ki; kendi iç dünyasında adaleti sağlayan insan bireysel anlamda yetkinliğini sağlamış insandır ve sorumluluk bilinciyle hareket edebilecek seviyeye ulaşmıştır (2016: 212). Topçu'ya göre, sorumluluk duygusuna sahip olan bireyler yarın hesabını verecekleri hareketlerini her zaman adalet ölçüsünde icra etmek mecburiyetini hissedeceklerdir. Sorumluluk duygusu bulunmayan bireyler ise zulüm yolunu kendileri için hep açık bulacaklardır. Bu nedenle kamu görevlilerinin öncelikle adaleti kendi iç dünyalarında özümsemeleri ve bu doğrultuda sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir (2014a: 158).

İnsan olmanın en önemli gereklerinden biri hukuken, ahlaken ve vicdanen sorumlu olmaktır. Bu sorumlulukları taşıyan insan, hayatın tüm alanlarında sahip olduğu hakları kullanırken adaletten ayrılmamak zorundadır. Zira dünyanın mamur ve harap olması, kesinlikle adalet ve zulüm ile gerçekleşmektedir (Akdemir, 2010: 92; Yıldırım, 2008: 45). Kınalızade Ali Çelebi'ye göre adalet, devlet yaşamı için, bütün erdemlerden daha önemli bir erdemdir. Bu nedenle kamu kurumlarında başarının elde edilebilmesi için, kamu görevinin adil bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir (1990: 96).

İçinde yaşadığımız kainatta her şeyin kendisi ile orantılı bir şekilde görevleri olduğu ve bunu aksatmadan yerine getirmeye çalıştığı görülmektedir. Düşünce ve idrak sahibi olan insanın görevleri ise diğer tüm varlıklardan daha fazla ve daha ağırdır. İnsan, görevlerini yerine getirdiği ölçüde sorumluluk sahibidir ve gerçek saadete ulaşmanın çaresi, şüphesiz ki sorumluluk duygusunun hakkıyla idrak edilmiş olunmasındandır (Ertan, 1964: 148).

Kamu görevi bir emanettir. Emanete sahip çıkmak ise adaletin gereğidir. Gazali adaleti, “kişinin kendisine yapılmasını istemediği bir muameleyi başkasına yapmaması” şeklinde tanımlamıştır. Hiç kimse emanetinin zayi olmasını istemez. Emanetinin zayi olmasını istemeyen bir kişinin emaneti zayi etmesi adaletsizliktir. Kamu personelinin kendisine tevdi edilen kamu görevinin emanet olduğunu bilmeleri ve sorumluluklarını buna göre yerine getirmeleri gerekmektedir. Zira Kamu görevinin emanet olduğu bilen kamu personeli hak ve adaletten ayrılmaz, iltimas yapmaz, rüşvet almaz, kendisine verilen görevin bütün inceliklerini bilir ve vatandaşlara hizmetten zevk alır. Böyle bir kamu görevlisinin temel amacı, devletin ve milletin saadeti ve refahı, vatandaşların işlerinin hak ve adalet içerisinde görülmesidir (Pazarlı, 1980: 319).

Emanet ile adaletin kesiştiği en önemli nokta kamu görevinin dağıtımında liyakatli davranmaktır. Liyakat kamu hizmetini yerine getirme görevinin ehline teslim edilmesidir (Akgüner, 2014: 31). Liyakatli davranmak ise adaleti icra etmektir. Yüce Allah (c.c.), Kur’an’ı Kerim’in Nisa Suresi’nin 58. Ayetinde, emanetlerin ehline verilmesini ve insanlar arasında hüküm verildiği zaman adaletle hüküm verilmesini emretmiştir. Mevlana’ya göre toplumda barışın, huzurun ve adaletin sağlanması için işlerin mutlaka ehliyet sahibi insanlara verilmesi gerekmektedir (Yazıcı, 2009: 928). Zira topluma ve devlete liyakatsizlik kadar zarar veren başka bir şey yoktur (Kınalızade Ali Çelebi, 2016: 454). Koçi Bey’in (2008: 48), “her işe hatırın karışmasıyla ve her emre göz yummak yüzünden hak sahibi olmayanlara haddenden aşırı makamlar verilmesi sonucu kadim kanun bozuldu” sözleri, liyakat ile düzen arasındaki ilişkiyi en güzel şekilde açıklamaktadır. Düzenin sağlanması için, kamu görevinin dağıtımında adil davranmak, yani liyakatli davranmak gerekmektedir.

Kamu görevinde adaletin sağlanması hususunda idarecilerin görevlerini adalet ile yerine getirmeleri ayrıca önemli olmaktadır. Zira Gazali’ye (2014: 61-64) göre, adalet güneşinin ortaya çıkacağı ilk yer idarecinin kalbidir. Bu güneşin ışığı daha sonra ailesine, yakınlarına, çalışanlarına ve bütün insanlığa yayılmaktadır. İdareci sadece kendisini zulümden uzak tutmamalı, kendisi ile birlikte yakınlarını ve kendi hiyerarşisi altında çalışan görevlileri de zulümden uzak tutmalıdır. Görüldüğü üzere idarecilerin adalet konusundaki sorumlulukları, diğer tüm personelin sorumluluklarından daha fazladır. Bu nedenle kamu kurumlarındaki idarecilerin sorumluluklarını yerine getirirken diğer personele de örnek olacak şekilde adil davranmaları ve onları zulümden uzak tutmaları gerekmektedir.

Sorumlulukları yerine getirilmeyen bir kamu görevi tüm toplumu etkilemektedir. Bu nedenle kamu görevi toplumsal bir sorumluktur ve kamu görevlileri ise bu sorumluluğu yüklenmiş bireylerdir. Toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeyen her insan, ancak kendisine özgü olan en yüce yetenek tecellisini boşa çıkarmış olur (Denek, 2010: 47).

Kamu yöneticilerinin sorumluluklarını adil bir şekilde yerine getirebilmeleri, sorumluluk ve adaleti bilmeleri ile yakından ilişkilidir. Sokrates'e göre adalet, bilginin doruğundadır. Yani bilginin son evreye ulaşması ve evrensel bir düzen alması adalettir. Nerede ne yapması gerektiğini, nasıl konuşması ve davranması gerektiğini bilmeyen bir insan adaleti gerçekleştiremez. Yani bilgiden yoksun olan insan adil olamaz. Bu nedenle adalet için, "bilmek" gerekli olan en önemli unsurdur. Bilmek ise olmaktır. Bilen kişi bilgiye hakim olmuş ve olan kişi de adil olmuş demektir. Bilgiden yoksun bulunan kamu görevlilerinin gerekli bilgileri edinebilmeleri için zaman zaman eğitimlerin verilmesi gerekmektedir (Arslan, 2006: 130; Doğu, 2008: 55).

Bilmek dışında kamu görevlilerinin adil davranmalarını engelleyen birçok neden sıralanabilir. Bu nedenler, akrabalık ve arkadaşlık ilişkileri, çıkar çatışmaları, dünyalık sevdası, bencil düşünce tarzı vb. nedenlerdir. Aslında insanları adaletsiz davranmaya iten birçok nedenin temelinde menfaat bulunmaktadır. İnsanlar görevleri ile menfaatleri çakıştığında, görevlerinin gereği olan adalet sorumluluğunu göz ardı edebilmektedirler. Oysa görev, hiçbir zaman menfaatçi değildir ve menfaatin bulunduğu bir yerde adaletin varlığından söz edilemez. Zira birbirlerini istismara ve zulmetmeye zamanla alışmış olan bireyler, kendi menfaatlerinden sıyrılarak zulmü yıkamazlar. Her biri kendi menfaatini muhafaza etmeye çalışarak kendi zulmünü tesis eder Bunu engelleyebilmenin yolu ise, insanların yükledikleri vazifelerin sorumluluklarını bilmeleri ile mümkündür. Zulmü ortadan kaldıracak tek güç, sorumluluk duygusunun yaygınlaşmasıdır. (İzzetbegoviç, 2011: 159; Topçu, 2015b: 42; Pakdil, 2014: 171).

Adalet, her durumda, herkes için ve her yerde aynı ölçüde geçerli olan bir ilkedir. Memleketin en aşağı seviyesinden daha aşağıdaki bir kimse ile memleketin en ileri gelenleri her zaman aynı şekilde ve aynı ölçüde muamele görmeli ve aynı seviyede tutulmalıdır. Adaletin insanlığa yüklediği bu sorumluluk, insanın hukukuna saygı göstermektir. Birine başka, ötekine başka olması söz konusu değildir (Mevdudi, 2016: 491; Kasapoğlu, 2012: 64). Yani toplumsal yaşamda ve devlet yaşamında bulunan tüm insanlara aynı durumlar karşısında aynı muamelede bulunmak gerekmektedir (Kınalızade Ali Çelebi, 2016: 446). Bu nedenle kamu personelinin görevlerini icra ederken, hizmet sunduğu bireyler arasında hiçbir fark bulunmadan hepsinin vatandaş olduğunu bilmeleri ve bu sorumluluk ile adaleti yerine getirmeleri gerekmektedir.

Aslında sorumluluk, kamu görevlisinin sadece kendi görevini yerine getirmesinden daha üstün bir değerdir. Çünkü bir millet içerisinde hiçbir sorumluluğu bulunmayan ve sadece iş yapan insanlar zamanla, ancak hayatı muhafaza içgüdüüne bürünerek yaşayan bireyler halini almaktadırlar (Topçu, 2015c: 132). Oysa insan, yetenek ve imkânlarıyla sınırlı olarak, sadece kendisinden değil, mensup olduğu toplumdan, medeniyetten, çağdan ve nihayetinde tüm insanlıktan sorumludur. Bu nedenle insanoğlu her hareketinde başkalarını hesaba katmak ve onlara sağlayacağı maddi ve manevi yararı veya vereceği zararı hesaba katmak zorundadır (Karakoç, 1999: 71). Bunu gerçekleştirebilen bir kamu yöneticisi, görevinin daha üstünde bir sorumluluğu yerine getirmiş olacaktır.

4. Sonuç

Vatandaşların ihtiyaçlarının giderilmesinde çok önemli bir yere sahip olan kamu yönetimi ve yöneticilerinin temel amacı vatandaşlara faydalı olabilmektir. Günümüz dünyasında vatandaşların istekleri sürekli artmakta ve çeşitlenmektedir. Bu durum kamu görevinin önemini daha da artırmaktadır. Zira çeşitlenen ve artan ihtiyaçlara cevap verebilir bir kamu yönetiminin varlığı büyük oranda kamu yöneticilerinin çalışma şekline ve potansiyeline bağlı olmaktadır. Görevin icra edilmesinde sorumluluk ve adalet, görevde başarı ve verimlilik için çok önemli unsurlardır. Çünkü sorumluluk ve adalet bilincine ulaşamayan bireyler görevlerini icra ederken faydalı olamayacak ve dolayısıyla halkın ihtiyaçları da giderilemeyecektir.

Yönetimin başarısını etkileyen ve yönetimi şekillendiren temel unsur insandır. Dolayısıyla adil bir yönetimin temeli, insanın adaletli davranışlarından geçmektedir. Adaleti kendi iç dünyasında var kılamayan bireylerin davranışlarında adil olabilmeleri olanaksızdır. Adaletin varlığı ise sorumluluk bilinci ile yakından ilişkilidir. Zira zulmü ortadan kaldıracak yegane güç, sorumluluk bilincinin yaygınlaşmasıdır. Bu nedenle kamu personelinin adaletin kendilerine yüklemiş olduğu sorumlulukları bilmeleri ve bu doğrultuda faaliyet göstermeleri gerekmektedir.

Kamu yöneticilerinde sorumluluk bilincinin inşa edilebilmesi ve kamu görevinin adil bir şekilde yerine getirilebilmesi için bazı hususların varlığı gereklidir. Bu hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kamu yöneticilerinin adalet ve sorumluluk bilincine ulaşmalarında “bilmek” önemli bir unsurdur. Adaletin ve sorumluluğun ne olduğunu bilmeyen bireylerin adil davranmaları mümkün olamamaktadır. Öncelikle adaletin ve sorumluluğun ne olduğunun kamu yöneticisi tarafından bilinmesi gerekmektedir.
- Kamu görevi bir emanettir. Emanete sahip çıkmak ise adaletin gereğidir. Bu nedenle kamu yöneticilerinin emaneti en iyi şekilde icra etmeleri gerekmektedir.

- Kamu yönetiminde adaletin sağlanabilmesi için liyakatin gözetilmesi gerekmektedir. Liyakatin göz ardı edildiği bir yönetimde kamu görevi de adil bir şekilde yerine getirilmeyecektir.
- Kamu yöneticilerinin görevlerini icra ederken kişisel çıkarlarını bir kenara bırakarak, yani menfaatlerinden sıyrılarak görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Görev menfaatçi değildir ve menfaatin olduğu yerde adalet de var olamamaktadır.
- Adalet herkese aynı durumlar karşısında aynı muamelede bulunmaktadır. Kamu yöneticilerinin adaleti gerçekleştirmek için herkesi eşit bir şekilde vatandaş olarak görmeleri ve aynı durumdaki vatandaşlara aynı şekilde muamelede bulunmaları gerekmektedir.
- Adaletin kamu kurumlarında hakim kılınmasında yöneticilere ayrıca önemli görevler düşmektedir. Yöneticiler adil davranışları ile çalışanlara örnek olmalı ve onları zulümden uzak tutacak tedbirler almalıdır.

Unutulmamalıdır ki, sorumluluklarını yerine getirmeyen bir kamu yöneticisi tüm toplumu etkilemektedir. Kamu görevinin çalışanlara yüklediği sorumluluk ise adalet ile anlamlı olmaktadır. Bu nedenle kamu yöneticilerinin hangi durumda olurlarsa olsunlar sorumluluklarının farkında olmaları ve adil davranmaları gerekmektedir. Zira vatandaşlar adına üstlenilen görevler, her zaman açıkça ifade edilmese de daima adalet şartı ile verilmiş ve alınmış sorumluluklardır.

KAYNAKLAR

- ADUGİT, Yavuz (2013), “Özgürlüğün Kısa Tarihi”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sy. 16, ss. 63-93.
- AKDEMİR, Ferhat (2010), “Lockecu Perspektiften Temel Hak ve Özgürlüklerin Kaynağı ve Güvencesi Üzerine Bir Analiz”, *Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 92-97.
- AKGÜNER, Tayfun (2014), *Kamu Personel Yönetimi*, 6. Baskı, İstanbul, Der Yayınları.
- AKPINAR, Ali (2013), “Mülkün Temeli Adalet”, *Din ve Hayat Dergisi*, Sy. 18, ss. 66-69.
- AKYOL, Aygün (2008), “Şehrezurî ve Adalet Anlayışı”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 7, Sy 13, ss. 97-111.
- ALTINTAŞ, Ramazan (1998), “İbn Miskeveyh’in Adalet Anlayışı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 2, ss. 237-249.
- APA, Yasin ve ÖKTEM, M. Kemal (2014), “Kamu Hizmeti Değerlerine İlişkin Kavramsal Bir Analiz”, Ed. Feyzi Uludağ, Kıvılcım Akkoyunlu Ertan ve Hande Özgen, *Kamu Etiği Seçilmiş Kongre Bildirileri*, Ankara, TODAİE Yayını, ss. 60-77.

- ARİSTOTELES (2017) *Nikomakhos'a Etik*, Çev. Saffet Babür, 7. Baskı, Ankara, Bilgesu Yayıncılık.
- ARSLAN, Ahmet (2006), *İlkçağ Felsefe Tarihi II-Sofistlerden Platon'a*, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ASHFORD, Nigel (2011), *Özgür Toplumun İlkeleri*, Çev. Can Madenci, 2. Baskı, Ankara, Liberte Yayınları.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2013), "Kamu Yönetimi ve Hizmetinde Değişim Eğilimleri", Ed. Eyüp Günay İsbir, *Kamu Yönetiminde Değişim ve Güncel Sorunlar*, Ankara, TODAİE Yayınları.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2015), *Yönetim Bilimi*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2016), *Kamu Yönetimine Giriş*, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- AYDIN, Ahmet Hamdi (2017), *Türk Kamu Yönetimi*, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- BİRSİN, Mehmet (2008), "Geleneksel İslam Düşüncesinde Adalet: Maverdi Örneği", *Söz ve Adalet Dergisi*, Sy. 1, ss. 59-63.
- BODUR, Necla (2016), "Ebü Zehre'nin Adalet ve Hürriyet Anlayışı", *AKEV Akademi Dergisi*, Sy. 66, ss. 501-518.
- CEVİZCİ, Ahmet (1999), *Felsefe Sözlüğü*, 3. Baskı, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- CİLACI, Osman (1986), "Görev ve Sorumluluk Anlayışı Üzerine", *Diyanet Dergisi*, C. 22, Sy. 3, ss. 59-64.
- COMTE-SPONVILLE, Andre (2004), *Büyük Erdemler Risalesi*, Çev. Işık Ergüden, 1. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını.
- COŞKUN, Ahmet (1989), "Gazali'nin Ahlak ve İktisat Görüşü", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sy. 6, ss. 219-235.
- ÇAKAR, Ayşen Seymen (2013), "Adalet Mülkün Temeli Midir?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sy. 106, ss. 261-276.
- ÇEÇEN, Anıl (1993), *Adalet Kavramı*, 2. Baskı, İstanbul, Gündoğan Yayınları.
- ÇEVİKBAŞ, Rafet (2006), "Yönetimde Etik ve Yozlaşma", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 20, Sy. 1, ss. 265-289.
- ÇUBUKÇU, İbrahim Agah (1972), *İslam Düşüncesi Hakkında Araştırmalar*, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- DENEK, Muhammed Nur (2010), *İslam, Eşitlik ve Sosyal Adalet*, 1. Baskı, Ankara, Phoenix Yayınevi.
- DESCARTES, Rene (1989), *Ahlak Üzerine Mektuplar*, Çev. Mehmet Karasan, 2. Baskı, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını.
- DOĞAN, Lütfi (1968), "Vazife ve Sorumluluk", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, C. 7, Sy. 74, ss. 156.
- DOĞAN, Mutlu (2009), *İbn Sina'nın Ahlak Risaleleri ve Ahlak Felsefesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DOĞAN, Süleyman (2014), "Uygurlık Merkezli Ahlak ve Adalet Eğitimi Yaklaşımı", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 3, Sy. 1, ss. 111-126.

- DOĞU, İsmail (2008), “Hikmet: Adaletin Temeli”, *Söz ve Adalet Dergisi*, Sy. 1, ss. 53-58.
- EBU’L A’LA EL-MEVDUDİ (2016), *İslam’da Hükümet*, Çev. Ali Genceli, İstanbul, Hilal Yayınları.
- ERBAY, Yusuf (1997), “Bürokrasi, Bürokratizm ve Ülkemizde Bürokrat-Siyasetçi İlişkileri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sy. 13, ss. 405-412.
- EREN, Veysel (2003), “Kamu Yönetiminde Meşruluk Temeli Olarak Müşteri Odaklı Yönetim Yaklaşımı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 58, Sy. 1, ss. 55-70.
- ERKİN, Vedat (1969), “İdarede Verim ve Personel Meseleleri”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 2, Sy. 3, ss. 37-50.
- ERTAN, Veli (1964), “Sorumluluk Duygusu Ahlak Güzelliği ve Niyet”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, C. 3, Sy. 5, ss. 148-149.
- ERYILMAZ, Bilal (2011), *Kamu Yönetimi*, 4. Baskı, Ankara, Sözen Matbaacılık.
- ERYILMAZ, Bilal ve BİRİCİKOĞLU, Hale (2011), “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik”, *İş Ahlakı Dergisi*, C. 4, Sy. 7, ss. 19-45.
- GAZALİ (1969), *Nasihât’ül Müluk*, Çev. Osman Şekerci, Devlet Başkanlarına, İstanbul, İstanbul Devlet Başkanlarına, Sinan Yayınevi.
- GAZALİ (2010), *Mearicü’l-Kuds*, Çev. Serkan Özbudun, Hakikat Bilgisine Yükseliş, 2. Baskı, İstanbul, İnsan Yayınları.
- GAZALİ (2014), *Hüccetü’l İslam*, Çev. Hüseyin Okur, Yöneticilere Altın Öğütler, İstanbul, Semerkand Yayınları.
- GÖKÇE, Ali Fuat (2013), “Devlet Adamı Hazreti Ali’nin Yönetim ve Adalet Anlayışı”, Ed. Mehmet Yazıcı, (2014), *Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu*, Bingöl Üniversitesi Yayını, ss. 400-418.
- GÖRMEZ, Kemal (2009), *İdare Hukuku*, 1. Cilt, 2. Baskı, Bursa, Ekin Yayınları.
- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Şeref (2001), *Türkiye’nin Yönetim Yapısı*, 7. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.
- GÜRLER, Sercan (2007), *Ahlak ve Adalet*, 1. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık.
- HÖKELEKLİ, Hayati (2007), “Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sy. 14, ss. 61-78.
- İBN HALDUN, (2011), *Mukaddime I-II*, Haz. Süleyman Uludağ, 7. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları.
- İBN RÜŞD (2005), *Telhisu’s-Siyase li Eflatun*, Çev. Muharrem Hilmi Özev, Siyasete Dair Temel Bilgiler: Kurtubalı İbn Rüşd’ün Platon’un Devletine Düştüğü Şerh, İstanbul, Bordo Siyah Yayınları.
- İZZETBEGOVİÇ, Aliya (2011), *Doğu Batı Arasında İslam*, 2. Baskı, İstanbul, Yarın Yayınları.
- KARAKOÇ, Sezai (1999), *Gün Saati Günlük Yazılar IV*, 2. Baskı, İstanbul, Diriliş Yayınları.
- KARAKÖSE, Ayşe (2016), “Din ve Adalet Bağlamında Tanrı’nın ve İnsanın Adalet Anlayışı”, *IV. Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 75-82.
- KARAKUŞ, Mehmet (2016), “Din ve Felsefe Bağlamında Yoksulluk ve Dayanışma”, *IV. Uluslararası Felsefe Kongresi Bildiriler Kitabı*, ss. 354-366.

- KASAPOĞLU, Abdurrahman (2012), “Kur’an’da Adalet Psikolojisi: Adaleti Engelleyen Psiko-Sosyal Faktörler”, *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C. 5, Sy. 10, ss. 61-105.
- KEKES, John (2008), “Adalet: Muhafazakar Bir Görüş”, Çev. Cennet Uslu, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, C. 4 Sy. 14, ss. 23-48.
- KILIÇ, Hüseyin (2014), *Adalet: Güç Savaşında Denge Noktası*, 1. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları.
- KINALIZADE ALİ ÇELEBİ (1990), *Devlet ve Aile Ahlakı*, Çev. Ahmet Kahraman, İstanbul, Tercüman Yayınları.
- KINALIZADE ALİ ÇELEBİ (2016), *Ahlak-ı Alai*, Çev. Murat Demirkol, 1. Baskı, Ankara, Fecr Yayınları.
- KOÇİ BEY (2008), *Koçi Bey Risaleleri*, Çev. Seda Çakmakcioğlu, 1. Baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınları.
- KORKMAZ, Fahrettin (1995), *Gazali’de Devlet*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KOZAK, İbrahim Erol (2014), *Hukuk Felsefesi*, 1. Baskı, Konya, Palet Yayınları.
- KUÇURADİ, İoanna (2013), “Adalet Kavramı”, Ed. Adnan Güriz, *Adalet Kavramı*, 4. Baskı, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 39-57.
- OLGUNER, Fahrettin (1987), *Farabi*, 1. Baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- ÖZEL, Mehmet (2008), “Devletin İşlevsel Dönüşümü ve Genel Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri”, Ed. Mehmet Özel ve Veysel Eren, *Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- ÖZEN, Yener (2013), “Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sy. 7, ss. 434-357.
- PAKDİL, Nuri (2014), *Biat II*, 1. Baskı, Ankara, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara.
- PAZARLI, Osman (1980), *İslam’da Ahlak*, Ankara, Remzi Kitabevi.
- PLATON, (2016), *Devlet*, Çev. Emre Alagöz, 1. Baskı, Ankara, Panama Yayınları.
- SARIBAY, Ali Yaşar (2004), “Politik Teori, Modernite ve Etik”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sy. 4, ss. 55-61.
- SARUHAN, Müfit Selim (2015), “Erdemlerin Erdemi: Adalet”, *Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 5, Sy. 1, ss. 1-12.
- SUNAR, Cavit (1980), *İbn Miskeveyh ve Yunan’da ve İslam’da Ahlak Görüşleri*, Ankara, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ŞERİATİ, Ali (1995), *İnsanın Dört Zindanı*, İstanbul, İşaret Yayınları.
- TATLI, Adem ve GÖRMEZ, İdris (2016), *Adalet ve Hürriyet*, İstanbul, Elit Kültür Yayınları.
- TİMUÇİN, Avşar 2004. *Felsefe Sözlüğü*, 5. Baskı, İstanbul, Bulut Yayınları.
- TODAİE (1987), *Devlet Memurları El Kitabı*, Ankara.
- TOPÇU, Nurettin (2015a), *Ahlak*, 5. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları.
- TOPÇU, Nurettin (2015b), *Ahlak Nizamı*, 8. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları.

- TOPÇU, Nurettin (2015c), *Yarınki Türkiye*, 11. Baskı, İstanbul, Dergah Yayınları.
- TORTOP, Nuri (1986), “Personel Yönetimi İle İlgili Bazı Kavramların Anlamı ve Uygulanması”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 19, Sy. 3, ss. 31-42.
- TORTOP, Nuri (1994), *Personel Yönetimi*, Ankara, İlk-San Matbaası.
- TURAN, Erol (2016), *Kamu Yönetimi-Temel Kavramlar*, 1. Baskı, Konya, Palet Yayınları.
- TURSUN BEY (1977), *Tarihi Ebül Feth*, Çev. Mertol Tulum, İstanbul, Baha Matbaası.
- TUSİAD (2003), *Kamu Hizmetinde Etik*, İstanbul, TUSİAD Yayını.
- TUTUM, Cahit (1990), “Kamu Personeli Sorunu”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 23 Sy. 3, ss. 31-45.
- USTA, Aydın (2010), “Kamu Görevlisinin Etik Amaç ve Ahlaki Yükümlülüğüne Yönelik Bir Değerlendirme”, *Türk İdare Dergisi*, Sy. 468, ss. 159-181.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2017), *Aşk Ahlakı*, 4. Basım, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÜZÜLMEZ, İlhan (2012), “Görevi Kötüye Kullanma Suçu (TCK M. 257)”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, Sy. 1, ss. 191-216.
- WHITE, Leonard. D. (1961), *Introduction to the Study of Public Administration*, Fourth Edition, New York, The Macmillan Company.
- YALIN, Salih (2015), “Ahmet Hamdi Akseki’de Ahlaki Sorumluluk”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sy. 38, ss. 209-225.
- YARAN, Rahmi (2013), “İslam Kültüründe Adalet Anlayışı”, *Din ve Hayat Dergisi*, Sy. 18, ss. 4-6.
- YAZICI, Gülgün (2009), “Mevlana’nın Mesnevi’sinde Ehliyet ve Liyakat Kavramları”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C. 4, Sy. 7, ss. 928-938.
- YILDIRIM, Halit Mehmet (2010), “Yavaş İşletmecilik Yaklaşımında Adalet Anlayışının Sosyal Yaşama Ve İş Yaşamına Yansımaları”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 2, Sy. 2, ss. 73-78.
- YILDIRIM, Ramazan (2008), “Hak ve Adalet”, *Söz ve Adalet Dergisi*, Sy. 1, ss. 44-47.
- YILMAZ, Emel Güler (2014), “Kamusal Bilgileri İfşa (Whistleblowing): Kamusal Sadakat mi Kurumsal İhanet mi? Kamu Kurumları Açısından Bir Teorik Tartışma”, Ed. Feyzi Uludağ, Kıvılcım Akkoyunlu Ertan ve Hande Özgen, *Kamu Etiği Seçilmiş Kongre Bildirileri*, Ankara, TODAİE Yayını, ss. 254-270.
- ZENGİN, Zeki Salih (2016), “İslam, Ahlak ve Etik”, *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Bülteni*, ss. 5-10.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a7392bba0eb2.24379392, 01.02.2018.